

**แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุดอยคำ
ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา**
**GUIDELINES FOR THE PROMOTION OF BUDDHIST TOURISM AT WAT PHRA
THAT DOI KHAM, ROM YEN SUBDISTRICT, CHIANG KHAM DISTRICT,
PHAYAO PROVINCE**

¹พระครูปลัดตะวัน อจฺฉริยสิทธิ (กันทะสอน) PhrakhrupalatTawan Ajjhariyasiddhi (Kanthasorn)

²นภาพร หงษ์ทอง Napaporn Hongthong ³ชูชาติ สุทธิ Chuchat Sutta

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: Tawanbig56110@gmail.com

Article Received: September 12, 2025. Revised: December 24, 2025. Accepted: December 26, 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและข้อมูลบริบทการจัดการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยคำ 2) ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุดอยคำ และ 3) เสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุดอยคำ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้มาปฏิบัติธรรม จำนวน 50 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำนวน 10 รูป/คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดพระธาตุดอยคำมีการจัดการท่องเที่ยว 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านศาสนสถาน เมืองพระธาตุและพระเจ้าทันใจ เสนาสนะต่างๆ (2) ด้านแหล่งเรียนรู้ มีจิตรกรรมฝาผนังที่สะท้อนประวัติศาสตร์ (3) ด้านการบริหารจัดการวัด มีเจ้าอาวาสเป็นประธานตามภารกิจคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน (4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีป้ายบอกทาง ห้องน้ำ ลานจอดรถ และมุมพักผ่อน (5) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน มีการวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกัน และ (6) ด้านกิจกรรมประเพณี มีประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และ ตักบาตรเทโวโรหนะ กินอ้อผญา 2) ศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับศักยภาพจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ 3) แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยบูรณาการด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย (1) การประชาสัมพันธ์สิ่งดึงดูดใจ ด้วยพละ 4 และสัปปายะ 7 เพื่อพัฒนาสื่อให้เข้าถึงง่ายและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และปฏิบัติธรรม (2) การพัฒนาศักยภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้วยปฏิสนธาร 2 เพื่อให้การเดินทางสะดวกและปลอดภัย 3) การยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อม ด้วยสัปปายะ 7 และพละ 4 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ (4) การสร้างกิจกรรมใหม่และความร่วมมือกับชุมชน ด้วยสารานิยธรรม 6 และพละ 4 เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การส่งเสริม, การท่องเที่ยว, วัดพระธาตุดอยคำ

Abstract

This research aims to: 1. Study the current conditions and contextual information regarding the tourism management of Wat Phra That Doi Kham, 2. Assess the Buddhist tourism potential of Wat Phra That Doi Kham 3. Propose guidelines for the promotion of Buddhist tourism at Wat Phra That Doi Kham. This study employs a mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative methodologies. The quantitative research utilized questionnaires administered to a sample of 50 individuals, including local residents, tourists, and meditation practitioners. The data were analyzed using basic statistical methods, including frequency, percentage, and standard deviation. The qualitative research involved interviewing 10 key informants related to tourism promotion. Data were analyzed using content analysis

The research findings identified six key areas of tourism management at Wat Phra That Doi Kham: (1) Religious sites, these include the Phra That and Phra Chao Tan Jai, and other religious structures. (2) Learning resources, these include murals that reflect historical education. (3) Temple management, the abbot is the chairman according to the six missions of the Sangha. (4) Facilities, these include directional signs, restrooms, parking areas, and relaxation corners. (5) Community participation, there is joint planning and organization of activities. (6) Traditional activities include the ritual bathing of the stupa (Song Nam Phra That), the Tak Bat Theworohana alms-giving ceremony, and the Kin Aoo Phaya tradition. 2) The overall Buddhist tourism potential of Wat Phra That Doi Kham was a high level. Potential was ranked, from highest to lowest, based on Attractions, Accessibility, and Facilities. 3) Guidelines for promoting tourism, integrating Buddhist principles, include the following: (1) Public relations and creating attractions through the Four Power (Pāla 4) and the Seven Supportive Conditions (Sappāya7) to develop accessible media and create an environment conducive to learning and Dhamma practice. (2) Developing the potential for access to tourist attractions with Two Forms of Hospitality (Paṭisanthāra 2) to ensure convenient and safe travel. (3) Improving facilities and environment with the Seven Supportive Conditions (Sappāya 7) alongside the Four Powers (Pāla 4) to enhance service efficiency and (4) Creating new activities and community cooperation with the Six Conditions for Endearing Qualities (Sāraṇīyadhamma 6) and Four Powers (Pāla 4) to strengthen relationships and ensure sustainability.

Keywords: Promotion, Tourism, Wat Phra That Doi Kham

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้านมากขึ้น ประกอบกับแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงทำให้ประเทศไทยเกิดแหล่งท่องเที่ยวทั้งดงาม น่าชื่นชม น่าค้นหา มีพิธีกรรมขนบธรรมเนียมอันดีงาม เป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมานานนับพันปี ถือได้ว่าเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา เพราะคนส่วนใหญ่นับถือ ได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติไทยตราบนานทุกวันนี้ วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ส่วนมากจะมีความผูกพันต่อพระพุทธศาสนา (กรณีย์ ถนอมกุล, 2547) อันทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ และเกิดพุทธศิลป์ ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นจำนวนมาก (พระอลงกรณ์ ฐานสิริ, 2560) ผู้คนในปัจจุบันมีความเคร่งเครียดในการดำเนินชีวิตประจำวัน การท่องเที่ยวไปเพื่อการพักผ่อนสงบจิตใจ โดยการไปนมัสการไหว้พระขอพร หรือสักการะพระธาตุ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งด้านความเชื่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคชะตา ในวันหยุดเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์จึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น (นภาพร หงษ์ทอง และคณะ, 2560) วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตชาวพุทธ เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์กลางของชุมชนใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรม และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีโบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลิน และได้บุญไปพร้อมกัน (กรมการศาสนา, 2557)

วัดพระธาตุดอยคำ ในสมัยหนึ่งมีพญาครองเมืองชะรว หรือเมืองพุทธระสะ ได้ค้นพบตำนานพระธาตุดอยคำและพระเจ้านั่งดินเมื่อ ปี พ.ศ. 1213 ว่าสมัยพุทธกาลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ถึงเมืองพุทธระสะ (อำเภอเชียงคำปัจจุบัน) ซึ่งมี “พญาคำแดง” เป็นเจ้าเมืองและยังมีพญาหัวเมืองอีก 4 เมือง ได้ส่งบรรณาการมา เพื่อทูลขอราชธิดาของพญาคำแดง ซึ่งเป็นหญิงที่งดงามด้วยรูปพรรณสัณฐานอันล้ำเลิศยิ่งกว่าหญิงทั้งหลาย มีนามว่า “นางอินตาสวรรค์” แต่พญาคำแดงไม่ยอมยกให้ พญาหัวเมืองทั้งสี่ต่างก็ผิดหวังโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ต่างก็จึงยกกองทัพมาตีเมืองพุทธระสะ แต่ด้วยบุญอำนาจวาสนาของพญาคำแดงและราชบุตรเหนือกว่าจึงสู้ไม่ได้พ่ายแพ้ถึงแก่ทิวศตไปหมด ต่อมาพญาคำแดงบังเกิดความสะดุ้งกลัวต่อบาปกรรม จึงไปเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสสั่งพญาคำแดงว่า ให้ไปขุดเอาสระของพญาทั้งสี่มาเฝ้ารวมกัน แล้วบดผงผสมปั้นเป็นรูปสิ่งสี่ตัว เอาผอบทองคำใส่ตัวละใบ แล้วพระพุทธรูปองค์ที่ทรงสั่งจะอธิษฐานเอาฝ่าพระหัตถ์ลูบพระเศียรได้เกศาหนึ่งเส้น ทรงมอบให้แก่พญาคำแดง โดยให้บรรจุลงในผอบทองคำอีกใบหนึ่ง แล้วนำไปบรรจุไว้บนดอยสิงคุตร (พระธาตุดอยคำในปัจจุบัน) จงขุดเป็นหลุมลึกประมาณ 7-8 ศอก กว้าง 4 ศอก อยู่ตรงกลางแล้วเอาสิ่งของที่ปั้นนั้นไว้ตามทิศทั้งสี่ เมื่อบรรจุพระเกศาแล้วให้เอาธูปเทียนให้เป็นรูปเจดีย์ แล้วทำบุญอุทิศให้พญาทั้ง 4 พร้อมเสนาอำมาตย์บริวารทั้งหลายที่ได้ถึงแก่ชีวิตไป บาปกรรมที่ได้กระทำไปก็จะบรรเทาเบาบางลงได้ พร้อมกันนั้นพระพุทธรูปองค์ที่ทรงตรัสสั่ง แก่พระอรหันต์ที่เฝ้าอยู่ในที่นั้นว่า เมื่อเราตถาคตปรินิพพานไปแล้วให้นำเอาพระธาตุกระดูกข้อพระหัตถ์มาบรรจุไว้กับเจดีย์นี้ด้วย ที่ชื่อว่าพระธาตุดอยคำนั้น ด้วยเหตุที่ต่อมามีพญาเจ้าเมืององค์ใหม่ มีความโลภอยากได้สมบัติที่หญิงหม้ายไปพบทองคำแห่งใหญ่ยาว อยู่ระหว่างภูเขาสองลูกจรดหัวจรดท้ายกับภูเขา จึงตรัสสั่งให้ข้าทาสบริวารไปทำการตัด พอตัดขาดทองคำแห่งนั้นต่างก็แยกกันเข้าไปในดอยทั้งสองลูกอย่างปาฏิหาริย์นับแต่นั้นมา คนทั้งหลายจึงเรียกชื่อ

เจดีย้องค์นี้ว่า “พระธาตุดอยคำ” มาจนกระทั่งบัดนี้ (นาครฤทธิ์, 2545) จะเห็นได้ว่าประวัติความเป็นมาตำนานของวัดพระธาตุดอยคำ มีมาอย่างยาวนาน และมีความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อย่างไรก็ตามวัดพระธาตุดอยคำ ยังขาดการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในวัดอีกมากมาย เช่น ด้านอำนวยความสะดวก ด้านศาสนสถาน ด้านแหล่งเรียนรู้ ด้านบริหารจัดการ ด้านการประชาสัมพันธ์ ฯลฯ เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ของวัดพระธาตุดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อให้มีความเหมาะสมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน อำเภอ จังหวัด และประเทศ สร้างแนวทางการพัฒนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจและแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม สืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับประเทศชาติสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและข้อมูลบริบทการจัดการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยคำ
2. เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุดอยคำ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาวัดพระธาตุดอยคำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชน ชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในวัด จำนวน 40 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมภายในวัด จำนวน 10 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ จำนวน 10 รูป/คน ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้ดูแลวัด ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 2) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา 3) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิจัยเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ข้อคำถาม จากผลงานวิจัยอื่นที่มีลักษณะเหมือนกัน/คล้ายคลึงกัน 5) สร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้ในการสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือผู้ดูแลวัด ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ และค่ารวมทั้งค่ามัธยฐานและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ประกอบตาราง และนำเสนอภาพประกอบโดยจัดให้เป็นหมวดหมู่ออกเป็นตอนๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันข้อมูลบริบทเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยคำ พบว่า วัดพระธาตุดอยคำมีการจัดการท่องเที่ยววัดแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศาสนสถาน ได้แก่ วิหารสุวรรณหงส์ พระธาตุดอยคำ อุโบสถ พระเจ้าทันใจ มีความมั่นคง ปลอดภัย มีความโดดเด่นตระการตา ตั้งอยู่ใจกลางยอดเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์รอบตัวเมืองเชียงคำ อาคารสถานที่ เสนาสนะกว้างขวางเหมาะแก่การพักผ่อนและปฏิบัติธรรม 2) ด้านแหล่งเรียนรู้ มีภาพวาดประติมากรรม โดยเฉพาะประวัติ ตำนาน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตของบรรพชนในอดีต สามารถศึกษาได้ในศาลาปฏิบัติธรรม 3) ด้านการบริหารจัดการของวัด มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และพระภิกษุสามเณรภายในวัด กลุ่มผู้ให้การสนับสนุนคือ เจ้าคณะตำบล ไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด บุคลากรลูกจ้าง ดำเนินงานตามภารกิจสำคัญ 6 ด้านของคณะสงฆ์ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การเดินทาง มีความสะดวกสบาย มีป้ายบอกทาง และลานจอดรถที่กว้างขวาง มีจุดอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยว และมุมพักผ่อน มุมถ่ายรูปที่ร่มรื่นสวยงาม มีถังขยะและห้องน้ำที่สะอาดเพียงพอ 5) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และคนในชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีอย่างต่อเนื่อง พร้อมเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนสามารถนำสินค้าท้องถิ่นมาจำหน่ายในช่วงเทศกาลและงานประเพณีที่ทางวัดจัดขึ้น โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย 6) ด้านกิจกรรมประเพณีของวัด มีการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี เช่น ประเพณีกินอ้อผญา ประเพณีแปดเป็งสงกรานต์น้ำพระธาตุดอยคำ ประเพณีถวายสลากภัต ทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมการทำบุญต่างๆ ที่สร้างขวัญและกำลังใจแก่ประชาชน เช่น การทำบุญสะเดาะเคราะห์ สืบชาติตา เป็นต้น

2. การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุดอยคำ พบว่า วัดพระธาตุดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมในระดับมาก ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

	องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1	ด้านสิ่งดึงดูดใจ	4.16	0.92	มาก
2	ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.52	0.10	มาก
3	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.35	0.23	ปานกลาง
รวมทั้งหมด		3.68	1.25	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การจำแนกศักยภาพทางด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้ 1) ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว โดยภาพรวม มีศักยภาพในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวม มีศักยภาพในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยภาพรวม มีศักยภาพในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35

จากผลการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา หากจำแนกตามด้านต่าง ๆ ทั้ง 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จะพบว่า

ศักยภาพทางด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว วัดพระธาตุดอยคำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยภาพรวม ถือได้ว่าวัดพระธาตุดอยคำมีต้นทุนเดิมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวดีอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่า มีพระธาตุ และพุทธรูปที่เก่าแก่มิถำนาน มีความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งผู้คนต่างเล้าหลานสืบ ๆ กันมา อันเต็มเปี่ยมไปด้วยความศรัทธาของผู้คนมาอย่างยาวนาน ตั้งอยู่บนภูเขาสูงทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ร่มรื่น สงบ ล้อมรอบไปด้วยธรรมชาติที่สวยงาม มีทิวทัศน์ที่สามารถมองเห็นตัวเมืองเชียงคำ เหมาะแก่การท่องเที่ยวพักผ่อน ดื่มด่ำธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมประเพณีท้องถิ่นประจำปีที่ร่วมกับชุมชน เช่น ประเพณีสงฆ์พระธาตุ ประเพณีตานสลากภัต กินอ้อผญา เป็นต้น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรม และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์วัดถ่มงคลเครื่องรางของขลังไว้เป็นขวัญและกำลังใจอีกด้วย ด้านสิ่งดึงดูดใจทั้งหมดนี้ดีมีอยู่แล้ว ควรค่าแก่การสืบสาน พัฒนา ต่อยอด อนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

ส่วนศักยภาพด้านการเข้าถึง วัดพระธาตุดอยคำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยภาพรวม ได้แก่ ระยะเวลาการเดินทางจากที่นี่ไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ มีความเหมาะสม มีแผนที่ ป้ายบอกทางที่ชัดเจน สภาพเส้นทางจากถนนสายหลักถึงสถานที่ท่องเที่ยวมีความสะดวก สิ่งที่ต้องพัฒนาปรับปรุงหรือขาดแคลน ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระธาตุดอยคำจากช่องทางโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก สื่อโฆษณา วิทยู ทวี ป้ายแผนผังสถานที่ต่าง ๆ ในวัดชัดเจน และเข้าใจง่าย รวมทั้งรถโดยสารรับจ้าง หรือประจำทาง ผ่าน – เข้าออกในพื้นที่เป็นประจำ

ส่วนศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก วัดพระธาตุดอยคำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยภาพรวม ได้แก่ มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร เช่น สัญญาณโทรศัพท์ มีความรู้สึกลอดดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีลานจอดรถที่กว้างขวาง เพียงพอ มีมุนนังพักผ่อนหย่อนใจ ลานร่มรื่น ลานถ่ายรูป มีห้องน้ำที่สะอาด ให้เพียงพอต่อทุกเพศทุกวัย และคนพิการ สิ่งที่ต้องพัฒนาปรับปรุงหรือขาดแคลน ได้แก่ ที่ทิ้งขยะตามจุดต่าง ๆ ให้เพียงพอ ป้ายให้ความรู้ หรือข้อมูลประวัติสถานที่สำคัญในวัด จัดให้มีห้องพัก ลานกางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว หรือผู้มาปฏิบัติธรรม รวมทั้งมีบุคลากรให้การต้อนรับ และให้ข้อมูลความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน และ มีร้านค้าจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม มีการให้บริการอินเทอร์เน็ตในวัด

จะเห็นได้ว่า ศักยภาพทั้ง 3 ด้านนี้ ในจุดที่ต้องพัฒนาปรับปรุงหรือขาดแคลน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นเองได้ ขึ้นอยู่กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ว่าจะมีแนวทาง แบบแผน หรือนโยบายในการขับเคลื่อน พัฒนาส่งเสริม ปรับปรุงให้ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด และเป็นไปในทิศทางไหน

3. แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาวัดพระธาตุดอยคำ

การบูรณาการหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาวัดพระธาตุดอยคำ พบว่าการนำหลักธรรมมาบูรณาการเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนามีดังนี้

3.1 การเสริมสร้างและประชาสัมพันธ์สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวโดยใช้หลักพละ 4 และหลักสัปปายะ 7 การใช้ปัญญาในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เช่น จัดทำป้ายนิทรรศการ อินโฟกราฟิก วีดิทัศน์ ภาพยนตร์สั้น หรือแอปพลิเคชันนำเที่ยวเสมือนจริง (VR/AR) เล่าเรื่องตำนานการสร้างวัดและพระธาตุ ติดตั้งป้าย QR Code ตามจุดที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสแกนอ่านประวัติและชมภาพสามมิติ/ จัดทำป้ายบอกเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์และประสบการณ์ของผู้ที่มาขอพร/ส่งเสริมการจัดพิธีสืบชะตาและจุดเทียน สะเดาะเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ/ จัดมุมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัดมุงกลและเครื่องรางให้เป็นสัดส่วน มีป้าย แนะนำวิธีการบูชาที่ถูกต้อง/ จัดทำป้ายคำคมธรรมะ และประวัติศาสตร์ที่สวยงามและอ่านง่าย ติดตั้งในจุดที่เหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงความสงบและได้รับความรู้ไปพร้อมกัน/ การปรับปรุงจุดชมวิว ที่นั่งพักผ่อน สร้างระเบียงชมวิวกว้างให้สวยงาม ร่มรื่น และปลอดภัย/ จัดมุมถ่ายภาพที่สวยงามและเป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้ผู้เข้าชมได้รับทั้งความรู้ ความประทับใจ และแรงบันดาลใจไปพร้อมกัน/ การเผยแพร่ธรรมะ และชีวประวัติของพระครูบาทิลา ส่วโร เช่น แหล่งเรียนรู้ หรือมูรธรรมะ/ การสนทนาธรรมกับพระสงฆ์/ ส่งเสริมกิจกรรมที่มีอยู่ให้เป็นที่รู้จักและเข้าถึงง่าย เพิ่มกิจกรรมสวดมนต์หมู่ช่วงสั้นๆ หรือสอนการฝึกสมาธิเบื้องต้น

3.2 การพัฒนาศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้หลักปฏิสัมพันธ์ 2 การติดตั้งป้ายวัด และป้ายบอกทางให้โดดเด่นเห็นได้ง่าย รวมทั้งจัดทำป้ายแผนผังบริเวณทางเข้าวัด และตามจุดที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัดอย่างชัดเจนทั้งภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ/ การเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์ออนไลน์ สม่ำเสมอ เพื่อสร้างเนื้อหาที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ ๆ เช่น สร้างเพจ Facebook และ Instagram, TikTok ของวัด/ ร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยวในการบรรจุวัดพระธาตุคอกคำในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด/ จัดอบรมภาษาอังกฤษเบื้องต้นแก่พระภิกษุสามเณร บุคลากรในวัด และชาวบ้านที่มีความสนใจเป็นมัคคุเทศก์/ เตรียมบุคลากรในการต้อนรับ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะการต้อนรับด้วยไมตรีจิต และการให้ข้อมูลที่ชัดเจน แก่บุคลากรในวัด และชาวบ้านที่มีความสนใจเป็นมัคคุเทศก์

3.3 การยกระดับศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักสัปปายะ 7 และพละ 4 การปรับปรุงห้องน้ำ และทางเดินให้สะอาดอยู่เสมอ เพิ่มอุปกรณ์ความปลอดภัย/ บันไดนาคทางเดินขึ้น – ลงวัด ควรมีการฉีคล้างทำความสะอาด และดูแลความปลอดภัยเป็นประจำ/ จัดสรรพื้นที่ภายในวัดที่เหมาะสม สร้างเรือนรับรองขนาดเล็ก หรือสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาที่พักแบบโฮมสเตย์/ ปรับปรุงอาคารอำนวยการให้มีร้านค้าจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าชุมชน ในราคาที่เหมาะสม/ บริการอินเทอร์เน็ต โดยการพิจารณาการติดตั้ง Wi-Fi ฟรีในพื้นที่ที่เหมาะสม/ จัดพื้นที่เฉพาะสำหรับจุดรูป ให้ห่างจากจุดรวมคน ติดตั้งระบบระบายอากาศที่ดี สนับสนุนให้ใช้รูปไร้ควัน หรือรูปสมุนไพรรดการเผาไหม้/ จัดเผาในถังถังแฉ่งในช่วงฤดูร้อน ติดตั้งระบบปล่อยน้ำเพื่อลดฝุ่น แฉกหน้ากากอนามัยในช่วงค่าฝุ่นสูง รวมถึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และท้องถิ่น/ จัดให้มีถังขยะแยกประเภท ติดตั้งให้เพียงพอตามจุดต่าง ๆ ทั่วบริเวณวัด มีป้ายรณรงค์รักษาความสะอาด จัดเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างสม่ำเสมอ/ เทพปั้นคอนกรีตให้เรียบเสมอกัน กำหนดช่องจอดรถให้ชัดเจน จัดระเบียบการจอดและการสัญจรภายในวัดให้เป็นระบบ/ จัดทำป้ายงดใช้เสียง และงดสัมผัสสัตว์โบราณ ทั้ง 2 ภาษา/ จัดเตรียมชุดคลุมหรือใส่รองเท้าบริการสำหรับผู้แต่งกายไม่สุภาพ

3.4 การส่งเสริมกิจกรรมใหม่ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ โดยใช้หลักสารณียธรรม 6 และพละ 4 การเปิดการเรียนการสอนนันทกรรมบาลี และธรรมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

และชมราวาสที่สนใจ และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม/ มีการสนับสนุนและประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น กินอ้อผญา สรงน้ำพระธาตุ ถวายสลากภัต อย่างต่อเนื่อง/ พัฒนารูปแบบกิจกรรมที่มีอยู่ให้มีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น จัดให้มีการแสดงดนตรีพื้นเมืองและการฟ้อนรำ พร้อมจัดจำหน่ายสินค้าชุมชนในช่วงเทศกาลต่าง ๆ/ การจัดประชุมร่วมกับชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมประเพณีของวัด/ ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น ที่จะช่วยให้วัดสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ/ จัดกิจกรรมจิตอาสา เช่น การพัฒนาวัด กิจกรรม Big Cleaning Day ทำความสะอาดบริเวณศาสนสถาน และการปลูกต้นไม้ ต้นสมุนไพร/ ศูนย์การเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้าน และสมุนไพรในป่า ที่ใช้ในภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะตำรับยาสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ยาแก้ 5 ต้น โดยจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติรอบวัดพร้อมป้ายให้ความรู้

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและข้อมูลบริบทเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยคำ พบว่า วัดพระธาตุดอยคำตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ภายในวัดมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในวัดโดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) ด้านศาสนสถาน มีองค์พระธาตุ และพระเจ้าทันใจศักดิ์สิทธิ์ มีตำนาน ประวัติศาสตร์เป็นที่เล่าขานสืบต่อกันมา มีเสนาสนะ ประกอบไปด้วย อุโบสถ วิหาร ศาลาปฏิบัติธรรม และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ มีสภาพดี งดงามไปด้วยพุทธศิลปกรรม 2) ด้านแหล่งเรียนรู้ มีจิตรกรรมฝาผนังในศาลาปฏิบัติธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และ 3) ด้านการบริหารจัดการของวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และพระภิกษุสามเณร บุคลากรภายในวัดเป็นผู้สนองงานตามกรอบภารกิจสำคัญทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ และ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีป้ายบอกทางมายังวัด และมุมพักผ่อนที่ร่มรื่น มุมถ่ายรูปที่สวยงาม มีห้องน้ำที่เพียงพอ และลานจอดรถที่สะดวกสบาย 5) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดกิจกรรมต่างๆ และ 6) กิจกรรมประเพณีของวัด เป็นจุดศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุหิตย์ อาภากร (อบอู่) (2555) ที่พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญ ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น โดยมีรูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันใน 5 ด้าน คือ 1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความงดงามของแหล่งพุทธศิลปกรรม 4) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามแหล่งประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และ 5) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

2. ผลการศึกษาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุดอยคำ พบว่า โดยภาพรวมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับมาก ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปิ่นฤทัย คงทอง และคณะ (2561) ที่พบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ใน

ด้านสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง และด้านการอนุรักษ์/ การรักษา ทั้งนี้มีความโดดเด่นเรื่องความมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ควรพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในทำนองเดียวกัน ด้านสิ่งดึงดูดใจ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง ยังความสอดคล้องกับการวิจัยของนภาพร หงษ์ทอง และคณะ (2560) ที่พบว่า ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของ 9 พระธาตุ 9 อำเภอ ในจังหวัดพะเยา และผลการศึกษาศักยภาพด้านคุณค่า/ ปัจจัยหลัก/ สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ส่วนศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน/ สิ่งอำนวยความสะดวก และมีศักยภาพด้านการเข้าถึงอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาวัดพระธาตุดอยคำ พบว่า มีแนวทางการดังต่อไปนี้ 1) การเสริมสร้างและประชาสัมพันธ์สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว โดยหลักพละ 4 สัปปายะ 7 2) การพัฒนาศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้หลักปฏิสันถาร 2 3) การยกระดับศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักสัปปายะ 7, พละ 4 4) การส่งเสริมกิจกรรมใหม่ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ โดยใช้หลักสาราณียธรรม 6, พละ 4 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจินเจติยานุการ (เสถียร สุทธาจาโร) (2560) ที่พบว่า หากจะพัฒนาวัดพระธาตุผาเงาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา หรือแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติที่ยั่งยืน และเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปนั้นนอกจากจะต้องยึดหลักความร่วมมือของชุมชนแล้วนั้น ควรต้องพัฒนาจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระธาตุผาเงา เช่น อคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติสำหรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว), อาวาสกวัตร (ข้อปฏิบัติสำหรับเจ้าของที่พัก หรือผู้ให้บริการการท่องเที่ยว), คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะออกจากแหล่งท่องเที่ยว), เสนาสนวัตร (ข้อปฏิบัติสำหรับการใช้สอยเสนาสนะ หรือใช้สิ่งของส่วนรวม), วัจจกวัตร (ข้อปฏิบัติสำหรับการใช้ห้องน้ำของนักท่องเที่ยว), ปฏิสันถาร 2 (หลักธรรมสำหรับการต้อนรับ), สาราณียธรรม 6 (หลักธรรมที่ใช้สำหรับอยู่ร่วมกันปฏิบัติแล้วทำให้เกิดถึงกัน) ความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง เอาไรต์เอาเปรียบ และความรับผิดชอบในหน้าที่ ฯลฯ ซึ่งพบว่าเจ้าหน้าที่ บุคลากร ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี และชุมชนที่เกี่ยวข้องภายในวัดพระธาตุผาเงาได้ปฏิบัติตามจริยธรรมเหล่านี้ อาทิ ภายในวัดมีป้ายนิเทศ แนะนำห้องสุขา อาคาร สถานที่ท่องเที่ยว และข้อปฏิบัติที่ชัดเจน ผู้ประกอบการร้านค้า ซึ่งเป็นคนในชุมชน จำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ ตามราคาที่ติดป้ายไว้ให้กับนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าที่มาซื้อทุกคน ราคาของสินค้า ผลิตภัณฑ์เหมาะสมกับคุณภาพสินค้า เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการแผนกต่างๆ ของวัด มีความเป็นมิตรไมตรี แนะนำ ให้ความช่วยเหลือเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการทุกครั้ง พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี วางตัวเหมาะสม และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดด้วยความเต็มใจ กล่าวได้ว่า จริยธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้เป็นสิ่งที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากบุคลากร เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า หรือแม้แต่พระสงฆ์ สามเณร แม่ชีและคนในชุมชน มีการปฏิบัติตามหลักธรรม หลักจริยธรรมแล้วจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมเกิดความประทับใจ และอยากกลับมาเที่ยวอีก กล่าวได้ว่า คุณประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของจริยธรรม คือ ช่วยสร้างสันติภาพในสังคมโลก ประโยชน์ข้อนี้ตรงกับคุณลักษณะของการท่องเที่ยวที่ใช้เป็นเครื่องมือในการนาพาผู้คนต่างสังคมได้มาพบปะ ติดต่อกัน เจรจากัน จนนำไปสู่การเกิดสันติภาพ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางบูรณาการหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุตอดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยสรุปเป็นองค์ความรู้การวิจัย ดังในภาพที่ 1

แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระธาตุตอดอยคำ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๑. การเสริมสร้างและประชาสัมพันธ์สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว โดยหลักพละ ๔, สัปปายะ ๗

- การใช้ปัญญาในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ได้แก่ จัดทำป้ายนิทรรศการ/ อินโฟกราฟิก/ วิดีทัศน์/ ภาพยนตร์สั้น/ แอปพลิเคชันนำเที่ยวเสมือนจริง (VR/AR)/ ป้าย QR Code / ป้ายบอกเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ และประสบการณ์ของผู้ที่มาขอพร/ จัดมุมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องราง ป้ายแนะนำวิธีการบูชาที่ถูกต้อง
- การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม เช่น การปรับปรุงจุดชมวิว/ ติดตั้งป้ายธรรมะ/ เผยแพร่เรื่องราวและคำสอนของพระครูบาคำล้ำ ส่วไร/ จัดกิจกรรมสันทนาการ/ การสืบชาติา สะเดาะเคราะห์

๒. การพัฒนาศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยหลักปฏิสัมพันธ์ ๒

- ป้ายบอกทางและแผนผัง การติดตั้งป้ายที่โดดเด่นและชัดเจนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- การประชาสัมพันธ์ทางออนไลน์ Facebook/ Instagram/ TikTok/ เว็บไซต์ และช่องทางอื่น ๆ ของวัด
- การประชาสัมพันธ์และการตลาด จัดทำโปรแกรมทัวร์ที่เชื่อมโยงวัดกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด
- ส่งเสริมทักษะด้านภาษา ให้พระภิกษุสามเณร และมัคคุเทศก์ชุมชน มีทักษะภาษาอังกฤษเบื้องต้น
- การเตรียมบุคลากรในการต้อนรับ ให้มีทักษะในการต้อนรับด้วยไมตรีจิต และการให้ข้อมูลที่ชัดเจน

๓. การยกระดับศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยหลักสัปปายะ ๗ และพละ ๔

- ความพร้อมด้านกายภาพ ได้แก่ ห้องน้ำสะอาด/ ทางเดินปลอดภัย/ เรือนรับรอง/ ร้านค้า/ Wi-Fi/ จุดชมวิว และการจัดการพื้นที่จัดรูปอย่างเหมาะสม
- การใช้ทรัพยากรที่ได้จากการทำบุญ ได้แก่ การจัดการขยะ/ การลดฝุ่นควัน/ และการจัดระบบจอดรถ/ รวมถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

๔. การส่งเสริมกิจกรรมใหม่ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ โดยหลักสาราณียธรรม ๖ และพละ ๔

- เสริมสร้างกิจกรรมเชื่อมโยงวัดและชุมชน ได้แก่ เปิดการเรียนการพระปริยัติธรรม/ การปฏิบัติธรรม/ ศูนย์การเรียนรู้ นอกห้องเรียน/ สร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติดรอบวัด
- กิจกรรมและประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ สนับสนุนและประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น/ พัฒนาและสร้างกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
- การส่งเสริมความร่วมมือ ได้แก่ จัดประชุมร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ/ เปิดโอกาสให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวทำกิจกรรมจิตอาสา เช่น การพัฒนาวัด/ Big Cleaning Day/ การปลูกต้นไม้

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย มีอธิบายดังนี้

1. การเสริมสร้างและประชาสัมพันธ์สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว บูรณาการด้วยหลักธรรมพละ 4 และสัปปายะ 7 ได้แก่ การพัฒนาสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวโดยใช้ปัญญาสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย และเข้าถึงง่าย เช่น ป้ายนิทรรศการ อินโฟกราฟิก วิดีโอแนะนำสถานที่ ภาพยนตร์สั้น และเทคโนโลยีเสมือนจริง (VR/AR) การจัดทำ ป้าย QR Code ตามจุดสำคัญต่างๆ ป้ายสำหรับให้ความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์

ประสบการณ์ของผู้มาขอพร หรือจัดมุมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง พร้อมป้ายวิธีการบูชาอย่างถูกต้อง และการปรับปรุงบรรยากาศของวัด เช่น จุดชมวิว ป้ายธรรมะ การเผยแพร่คำสอนของพระครูบาทำหล้า ส่วโร และการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านจิตวิญญาณ ช่วยให้วัดกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ และปฏิบัติธรรม และมีการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจ เช่น สืบชะตา สะเดาะเคราะห์ หรือสันทนาธรรม ช่วยตอบสนองความต้องการของผู้แสวงหาทางจิตวิญญาณ

2. การพัฒนาศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว บูรณาการด้วยหลักธรรม ปฏิสันถาร 2 ได้แก่ การเดินทางเข้าถึงง่าย สะดวกสบาย การต้อนรับด้วยไมตรีจิตและข้อมูลที่ชัดเจน เช่น ป้ายบอกทางและแผนผัง ทั้งภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเส้นทางและประวัติศาสตร์ของวัดได้ง่ายขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ผ่าน สื่อออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, TikTok เว็บไซต์วัด เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อขยายกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ รวมทั้งเป็นการเชื่อมโยงวัดเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยจัดโปรแกรมทัวร์เชิงวัฒนธรรมระดับจังหวัด/ การอบรมพระภิกษุสามเณร และมีคฤศก์ชุมชน ให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษขั้นพื้นฐานได้ ซึ่งจะเพิ่มศักยภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

3. การยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวก และการจัดการสิ่งแวดล้อม บูรณาการด้วยหลักธรรม สปปายะ 7 และ พละ 4 ได้แก่ การจัดการพื้นที่วัดให้เหมาะสมกับการรองรับนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความสะดวก สะอาด และความปลอดภัย เช่น ห้องน้ำสะอาด ทางเดินปลอดภัย จุดชมวิว และบริการ Wi-Fi การวางระบบจัดการจุดรูปและควัน ให้เหมาะสม เพื่อลดมลภาวะทางอากาศ และไม่รบกวนบรรยากาศแห่งการปฏิบัติธรรม/ การใช้ทรัพยากรจากเงินทำบุญอย่างมีระบบ เช่น นำมาใช้พัฒนาเรื่องการจัดการขยะ, ระบบจอดรถ และลดปัญหาฝุ่นควัน เป็นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน รวมทั้งการส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

4. การส่งเสริมกิจกรรมใหม่ และสร้างความร่วมมือกับชุมชน บูรณาการหลักธรรมสราณียธรรม 6 และพละ 4 ได้แก่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเรียนพระปริยัติธรรม การปฏิบัติธรรม และการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาตรอบวัด การจัดกิจกรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญประจำปีหรือเทศกาลวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ทั้งชาวไทยและต่างชาติ/ การสร้างความร่วมมือกับชุมชน เช่น การจัดประชุมร่วมกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนในท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่เสมอ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งจะช่วยเพิ่มความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของพื้นที่ และสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

วัดพระธาตุตอดยคำควรทำการจัดเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวเพื่อทำแบบสำรวจความพึงพอใจ หรือเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาปรับปรุงการบริการ และพัฒนาการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้นไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยววัดพระธาตุตอดยคำ รวมถึงโอกาสในการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงชุมชนที่ยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเจาะลึกหาแนวทางและมาตรการป้องกันรับมือกับไฟป่า และดินโคลนถล่มอย่างละเอียด โดยผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยา หรือผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เพื่อหาแนวทางที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรณีย์ ฅนอมกุล. (2547). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมศาสนา. (2557). แนวทางการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.
- นภาพร หงษ์ทอง และคณะ. (2560). 9 พระธาตุ 9 อำเภอ: จากตำนานสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นาคฤทธิ์. (2545). พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับฉะแสง. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- ปิ่นอุทัย คงทอง และคณะ. (2561). ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(2), 254-250.
- พระครูสุจินเจติยานุการ (สุทธาจาโร/เดชสอน). (2559). วิเคราะห์จริยธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระอลงกรณ์ ฐานสิริ (แก้ววิเศษ). (2560). การศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระพุทธรูป 9 ส. ในจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.